

УДК: 377.8(4)

ZYGMUNT WIATROWSKI

м. Влоцлавек, Польща

**PROBLEM KWALIFIKACJI I KOMPETENCJI W KONTEKŚCIE
EUROPEJSKICH I KRAJOWYCH RAM KWALIFIKACJI**

**THE PROBLEM OF QUALIFICATION AND COMPETENCY
IN THE CONTEXT OF EUROPEAN AND NATIONAL
FRAMEWORKS OF QUALIFICATION**

Розкрито суть актуальної проблеми, яка полягає у наявності значних розбіжностей між станом сучасних наукових знань та численними формальними науковими працями і документами, розробленими та опублікованими глобалістами та формалістами у найвищих щаблях владних структур. Конкретизовано певні педагогічні поняття та терміни, зокрема: рамка кваліфікацій і компетенцій, відмирання праці, суспільство знань, підготовка тощо. Проаналізовано суть таких авторських термінів як «рамка кваліфікацій і компетенцій», «суспільство знання і праці», «знання і праця».

Ключові слова: рамка кваліфікацій, «рамка кваліфікацій і компетенцій», «відмирання праці», суспільство знань, знання і праця як домінуючі ознаки розвитку цивілізації, «суспільство знання і праці».

Раскрыта сущность актуальной проблемы, которая состоит в наличии существенных расхождений между состоянием современных научных знаний и многочисленными научными трудами и документами, разработанными и опубликованными глобалистами и формалистами на самых высоких ступенях властных структур. Конкретизированы некоторые педагогические понятия и термины, в особенности: рамка квалификаций и компетенций, отмирание труда, общество знаний, подготовка и др. Проанализирована сущность таких авторских терминов, как «рамка квалификаций и компетенций», «общество знаний и труда», «знания и труд».

Ключевые слова: рамка квалификаций, «рамка квалификаций и компетенций», «отмирание труда», общество знаний, знания и труд как доминирующие признаки развития цивилизации, «общество знаний и труда».

The essence of the urgent problem consisting in availability of substantial divergences between the state of modern scientific knowledge and numerous scientific works and documents, worked out and published by globalists and formalists at the highest levels of power structures, has been determined. Some notions and terms, namely: framework of qualification and competency, disappearance of work, society of

knowledge, training etc. have been concretized by the author. The essence of such author's terms as «the framework of qualification and competency», «society of knowledge and work», «knowledge and work» have been analyzed.

Key words: the framework of qualification, «the framework of qualification and competency», «disappearance of work», society of knowledge, knowledge and work as dominant features of civilization development, «society of knowledge and work».

Постановка проблеми в загальному вигляді. Punktem wyjścia a zarazem odniesienia uczynimy ogólniejszy problem efektów kształcenia, jako że zaakcentowane w tytule «Ramy Kwalifikacji» stanowią nade wszystko oficjalną wykładnię dla współcześnie rozumianej jakości kształcenia, a w następstwie – efektów tegoż kształcenia.

W przestrzeni szkolnictwa wyższego naszych czasów termin «efekty kształcenia» podniesiono do kategorii pojęciowej najwyższej rangi. I nie przypadkowo; chodzi przecież o współczesne rozumienie jakości kształcenia, od której w przekonaniu coraz liczniejszych grup społecznych zależy nasza przyszłość cywilizacyjna.

W ustawie o szkolnictwie wyższym w Polsce przyjęto następujące określenie: Efekty kształcenia – zasób wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych uzyskanych w procesie kształcenia przez osobę uczącą się [1, s. 1365].

W następstwie wprowadzono odpowiednią ważną kategorię nazewniczą i pojęciową – RAMY KWALIFIKACJI – i przypisano im trzy podstawowe deskryptory: wiedza, umiejętności i kompetencje oraz uczyniono z nich najdonioślejsze wskaźniki owych efektów.

Te wszystkie działania innowacyjne stanowią najbardziej znaczący wynik twórczego wysiłku odpowiednich struktur i ogniw Unii Europejskiej i jej krajowych członków, w szczególności krajowych resortów szkolnictwa wyższego.

Od roku akademickiego 2012/2013 szkoły wyższe we wszystkich krajach członkowskich Unii Europejskiej zobowiązano formalnie i moralnie do nowej jakości kształcenia – w rozumieniu owych Ram Kwalifikacji. Kwestia, że w naszym odbiorze nie wszystkie zapisy formalne zgodne są z dotychczas utrwalonym stanem wiedzy naukowej.

Вклад основного матеріалу дослідження

1. Wartości w kontekście Ram Kwalifikacji zasługujące na uznanie i upowszechnianie. Zaakcentowane we «wprowadzeniu» (do niniejszych rozważań) deskryptory niosą ze sobą nadzieję na wyższą jakość kształcenia, szczególnie w szkołach wyższych. Stąd wiązane z nimi efekty kształcenia stanowiąc będą swoisty przełom w traktowaniu studiów wyższych – i przez nauczycieli, i przez studentów różnych kierunków studiów. W naukach humanistycznych i społecznych problem ten tym bardziej dynamizować będzie cały proces kształcenia i studiowania. Mam w szczególności na myśli sytuacje, gdy wiedza często tylko wyuczona i zapamiętana stanowiła zasób niemal powszechny i jedyny. Wyraźnie stwierdzić należy, że także w powyższych dziedzinach «studiowania» liczą się różne efekty, tj. również umiejętności

oraz kompetencje społeczne. Wyszczególnione wzorcowe efekty kształcenia – m.in. dla kierunku pedagogika – dobrze wyrażają i uzasadniają powyższą tezę. Przytoczę jedynie kilka przykładów tychże:

– K_W03 – absolwent ma pogłębioną i uporządkowaną wiedzę o współczesnych kierunkach rozwoju pedagogiki, jej nurtach i systemach pedagogicznych, rozumie ich historyczne i kulturowe uwarunkowania;

– K_U07 – absolwent ma pogłębione umiejętności obserwowania, diagnozowania, racjonalnego oceniania złożonych sytuacji edukacyjnych oraz analizowania motywów i wzorów ludzkich zachowań;

– K_K04 – absolwent utożsamia się z wartościami, celami i zadaniami realizowanymi w praktyce pedagogicznej, odznacza się rozważą, dojrzałością i zaangażowaniem w projektowaniu, planowaniu i realizowaniu działań pedagogicznych (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 4 listopada 2011 r. w sprawie wzorcowych efektów kształcenia – m.in. dla kierunku pedagogika (załącznik nr 1 do rozporządzenia).

Dążenie do tak rozumianych efektów kształcenia czynić będzie proces studyjny bardziej optymalnym w dochodzeniu osób studiujących do autentycznej kariery zawodowej i życiowej – oczywiście z myślą o sobie i o społeczeństwie. Wymagać to będzie jednak zupełnie innego niż często dotychczas traktowania powinności nauczycielskich oraz powinności studyjnych przez osoby włączone w nurt procesu dydaktycznego.

Dobre przygotowanie, rzetelne realizowanie zadań studyjnych oraz nieustanne tworzenie warunków dla bycia podmiotowego i refleksyjnego ludzi uczących się, to wprost dominujące wyznaczniki oczekiwanych działań akademickich.

Oczywiste staje się, że wszyscy jesteśmy w pełni przekonani o potrzebie realizacji tak określonych wartości, jak również w pełni gotowi aby włączać się do ich urzeczywistniania w toku szeroko rozumianej działalności akademickiej (a także na innych poziomach edukacji dzieci, młodzieży i dorosłych).

2. Dotychczasowy stan wiedzy naukowej w odniesieniu do kategorii pojęciowych – «kwalifikacje» i «kompetencje». Problemowi kwalifikacji i kompetencji zawodowych w Polsce nadano już odpowiednią wymowę teoretyczną, szczególnie w opracowaniach z pedagogiki pracy:

– «Kwalifikacje zawodowe na współczesnym rynku pracy» pod red. Stefana M. Kwiatkowskiego;

– Jeruszka Urszula «Kwalifikacje zawodowe – Poglądy teoretyczne a rzeczywistość»;

– Wiatrowski Zygmunt «Teoria kwalifikacji i kompetencji zawodowych».

W konkluzji trzeciego opracowania (z wyżej wymienionych) napisano: «Dziś w pełni uzasadniona merytorycznie i formalnie staje się formuła:

Kwalifikacje i kompetencje zawodowe, przy czym: a) kwalifikacje traktuje się jako swoisty punkt wyjścia w dążeniu i w dochodzeniu do kompetencji zawodowych, z kolei b) kwalifikacje i kompetencje zawodowe wyznaczają stany dopełniające się, umożliwiające dochodzenie do mistrzostwa zawodowego» [2, s. 41].

I gdy wszystko z danego zakresu wydawało się oczywiste – w regulacjach Unii Europejskiej w związku z «powołaniem» nowej kategorii pojęciowej «Europejskie Ramy Kwalifikacji» przyjęto, że owe «Ramy» wyznaczają podstawowe deskryptory: wiedzę, umiejętności i kompetencje – które łącznie stanowią o istocie współcześnie rozumianych kwalifikacji. Podważono zatem dotychczasowe rozumienie kwalifikacji, przynajmniej w Polsce, w której temu problemowi poświęcono wiele interesujących rozważań i analiz.

Początkowo, na skutek pobieżnego tylko rozpoznania konstrukcji unijnej, nie dostrzegłem owego dystansu, lecz z czasem, gdy «Ramy Kwalifikacji» uczyniono swoistą «świętością» także w Polsce i kategorycznie zobowiązano nas do nadania im najwyższej rangi prakseologicznej, zaczęły rodzić się nawet liczne wątpliwości».

W tym kontekście godzi się przypomnieć, że:

– Tadeusz W. Nowacki już w 1976 r. określił kwalifikacje zawodowe jako układy: umiejętności zawodowych, wiedzy stanowiącej podstawę kształtowania i funkcjonowania umiejętności oraz układy osobowościowe (cechy charakterologiczne, zainteresowania itp.), a szczególnie motywacyjne [3];

– Zygmunt Wiatrowski przez długie lata w Podstawach pedagogiki pracy upowszechniał własne określenie: «Kwalifikacje pracownicze to układ celowo ukształtowanych cech psychofizycznych człowieka, warunkujących jego skuteczne działanie» [4, s. 107].

Przy czym interpretując dane określenie dodał następujące stwierdzenie: «Współczesnym kwalifikacjom pracowniczym przypisujemy na równi: a) cechy instrumentalne, tj. odpowiednie układy czynnościowe, umiejętnościowe i sprawnościowe; b) cechy osobowościowe, tj. odpowiednie właściwości intelektu, motywacji i woli oraz emocji; c) cechy społeczne, tj. współczesne walory komunikowania się i współpracy» [4, s. 108].

Stefan M. Kwiatkowski w 2004 r. podkreślił, że «kwalifikacje zawodowe – to układ umiejętności, wiadomości i cech psychofizycznych niezbędnych do wykonywania zestawu zadań zawodowych» [5, s. 11].

Oczywiście, zbliżonych określeń i interpretacji przytoczyć można więcej, co dobrze zasygnalizowano w opracowaniu pod redakcją S.M. Kwiatkowskiego, ale także w dziele U. Jeruszki, ukazującym ten problem w rozległych wymiarach.

W świetle dokonanych przypomnień w kwestii istoty kwalifikacji zawodowych podłączenie do nazwy «ramy kwalifikacji» w randze składnika (deskryptora) także kompetencji zawodowych wzbudza nie tylko zdziwienie, ale nawet sprzeciw. Określone uzasadnienie dla danej wątpliwości formułuje S.M. Kwiatkowski [5, s. 11] w cytowanym już zbiorze pisząc:

1) kompetencja – w ujęciu słownikowym (wg Władysława Kopalińskiego, 1999) – to właściwość, zakres uprawnień, pełnomocnictw instytucji albo osoby do realizowania określonego działania; to zakres czyjejs wiedzy, umiejętności, odpowiedzialności;

2) kompetencje odnoszą się zarówno do osób, jak i instytucji (pierwsza różnica między kwalifikacjami a kompetencjami);

3) aby być kompetentnym trzeba mieć kwalifikacje i jeszcze dodatkowo odpowiednie uprawnienia, pełnomocnictwa (i wiążący się z nimi określony zakres odpowiedzialności);

4) w definicji kompetencji nie znajdujemy cech psychofizycznych, które są istotnym składnikiem kwalifikacji (chodzi o elementy wiedzy i umiejętności).

Na potrzeby tegoż artykułu ograniczę się do zapożyczonego od prof. S. M. Kwiatkowskiego uzasadnienia i opowiem się na rzecz mówienia o «ramach kwalifikacji i kompetencji», zgodnie z wcześniej podkreśloną formułą teoretyczną: kwalifikacje i kompetencje zawodowe.

Wnikliwa analiza kolejnych kroków prowadzących Unię Europejską do wiążącej dziś formuły: «Europejskie Ramy Kwalifikacji» z trzema głównymi deskryptorami – wiedza, umiejętności i kompetencje – wykazuje, że wcześniejsze kroki uwzględniły sugerowaną przeze mnie relację – «kwalifikacje i kompetencje». Mam w szczególności na myśli – «Decyzję nr 2241/2004/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 2004 r. w sprawie jednolitych ram wspólnotowych dla przejrzystości kwalifikacji i kompetencji (Europass).

Dodajmy: w zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie – m.in. (w zaleceniu 8) czytamy:

«W niniejszym zaleceniu uwzględnia się decyzję nr 2241/2004/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 2004 r. w sprawie jednolitych ram wspólnotowych dla przejrzystości kwalifikacji i kompetencji (Europass – Dz.U.L. 390 z 31.12.2004, s. 6) oraz zalecenie 2006/962/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U.L. 394 z 30.12.2006, s. 10)».

Zakładam, że te szczególnie interesujące ustalenia i zapisy staną się przedmiotem poszerzonej analizy podczas Spotkania konferencyjnego z okazji 40-lecia pedagogiki pracy w Polsce.

3. I co dalej – co nam pozostaje w tej szczególnej sytuacji? Mam świadomość, że jakiegokolwiek dysputy z Władzami Europejskimi najwyższej rangi nie mają żadnych szans, nawet wtedy, gdy z analizy drogi prowadzącej Unię Europejską do wiążących dziś ustaleń i formuł nasycone są licznymi wątpliwościami Twórców. Wyczytać to można w opisach, m.in. pt. «Europejskie Ramy Kwalifikacji – Założenia, doświadczenia» [6].

W tej złożonej sytuacji skłonny jestem opowiedzieć się na rzecz odróżniania w analizach i kontaktach naukowych formuł formalnych od formuł naukowo lepiej brzmiących. A taką jest zapewne formuła: «Ramy Kwalifikacji i Kompetencji Zawodowych».

Za takim podejściem w kontaktach naukowych przemawiają też inne okoliczności, np. nieuzasadnione upowszechnianie terminu «szkolenie» w różnych sytuacjach edukacyjnych; w latach dziewięćdziesiątych próba wypierania terminu «kwalifikacji» na skutek upowszechniania terminu «kompetencje» i inne. Ale także przyjęte przez nas (pedagogów pracy) wcześniej stanowisko w kwestii «pracy i wiedzy» w rozumieniu

dopełniających się wyznaczników rozwoju człowieka i jego społeczeństwa. Tytułem przypomnienia ustaleń Konferencji Ciechocińskiej z 2010 r. posłużę się w tym opracowaniu zaktualizowaną wersją tekstu w danym zakresie.

Terażniejszość i przyszłość pracy człowieka. Po okresowym zachwianiu się teoretycznej wykładni dotyczącej roli pracy w życiu człowieka, w związku z transformacją lat dziewięćdziesiątych w Polsce, aktualnie stabilizuje się nowa wykładnia teorii pracy człowieka, oczywiście wystarczająco dobrze dostosowana do nowej rzeczywistości polskiej, europejskiej i światowej. Mimo tej tendencji rozwojowej grupa wizjonerów z Zachodu, w tym szczególnie Ralf Dahrendorf, Dominik Meda, Donald Bell i inni, zaczęła upowszechniać tezę «o obumieraniu pracy» i «o odrywaniu jej od człowieka». Może nazbyt odważnie przeciwstawiłem się tym tezom już w 2004 r. w opracowaniu pt. «Praca człowieka – wątpliwości, nieporozumienia i realia» [7]. W następnych latach swój sprzeciw i swoje stanowisko publikowałem w wersji poszerzonej także w innych wydawnictwach, w tym w podręczniku *Podstawy pedagogiki pracy* (2005, wyd. 4), pisząc m.in.:

Teza o «obumieraniu pracy» i «odrywaniu jej od człowieka» stanowi wyraz daleko idącego nieporozumienia, stąd nie może uzyskać naszej (pedagogów pracy nie tylko z Polski) akceptacji. Można jedynie mówić o przyspieszonym zanikaniu tradycyjnie pojmowanej pracy fizycznej. W tym zaś kontekście bardziej realne i przekonujące są wypowiedzi Adama Schaffa, który m.in. pisze: «Rewolucja mikroelektroniczna niewątpliwie zmieni rolę pracy w życiu człowieka, zmniejszy jej potrzebę, w niektórych przypadkach całkowicie ją likwidując».

I dalej: «Chociaż przyszłość pełnej automatyzacji wiąże się z likwidacją pracy w tradycyjnym pojęciu, to jednak nie oznacza ona zredukowania działalności człowieka w ogóle» [8].

W mojej wersji autorskiej «nie do przyjęcia jest też przypuszczenie o wątpliwej wartości pracy człowieka. Praca jest wartością bezdyskusyjną, a przy tym uniwersalną, która w istotny sposób rzutuje na kształt i przebieg życia każdego (dorosłego) człowieka oraz na wymiar i wyraz życia społecznego» [9].

A ponieważ D. Bell m.in. napisał, że «praca i kapitał – centralne wskaźniki rozwoju w społeczeństwie przemysłowym – zostały zastąpione przez informację i wiedzę», i że «teoria wartości pracy ludzkiej została zastąpiona przez teorię wartości wiedzy», wreszcie – że «to wiedza, a nie praca jest źródłem bogactwa»; zatem – nie przedkładając w tym miejscu szczegółowych uzasadnień – zaproponowałem już kilka lat temu formułę bardziej realną i perspektywistyczną zarazem, brzmiącą:

«PRACA i WIEDZA stają się «dzisiaj», a tym bardziej «jutro», dominującymi wyznacznikami rozwoju cywilizacyjnego, w tym nade wszystko rozwoju człowieka i jego społeczeństwa» [4, s. 94].

W kolejnych latach, szczególnie w 2010 r. – podczas Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej WSHE i WTN w Ciechocinku (z udziałem Gości zagranicznych) pt. «Nauki pedagogiczne w perspektywie społeczeństwa wiedzy i pracy» – powyższej formule nadałem nieco zmodyfikowaną postać pisząc:

«Wiedza i praca stają się «dziś», a tym bardziej stawać się będą «jutro» dominującymi wyznacznikami rozwoju cywilizacyjnego, w tym nade wszystko rozwoju człowieka i jego społeczeństwa» [10, s. 57].

Stanowisko to uzyskało akceptację niemal wszystkich Uczestników Konferencji.

Taki też klimat społeczny dla pracy człowieka wytwarzali i wytwarzają tej rangi osobistości, co:

– Jan Paweł II, który już w 1981 r. w Encyklice *Laborem exercens* m.in. napisał: «Praca jest dobrem człowieka – dobrem jego społeczeństwa – przez pracę bowiem człowiek nie tylko przekształca przyrodę, dostosowuje ją do swoich potrzeb, ale także urzeczywistnia siebie jako człowieka, a także poniekąd bardziej «staje się człowiekiem»;

– Prezydent RP Bronisław Komorowski, który w Orędziu prezydenckim wygłoszonym w Sejmie do Zgromadzenia Narodowego w dniu ślubowania – 6 sierpnia 2010 r. – wypowiedział też tak doniosłe dla nas słowa: «Dobra praca jest wyznacznikiem patriotyzmu wszystkich obywateli w XXI w. Wierzę w patriotyzm codziennego trudu i codziennej pracy»;

– Prof. Leszek Balcerowicz, który często podkreśla potrzebę uczciwej pracy, «pracy obywatelskiej», a zatem potrzebę powinnościowego traktowania pracy, w tym szczególnie zawodowej.

Świadomie odwołałem się także do najwyższej rangi autorytetów w skali całego świata – licząc na to, że różne osoby i osobistości włączając się do dyskursu nad współczesną rolą pracy człowieka, zechcą tym bardziej spojrzeć na nią także w powyższej tonacji.

Висновки результатів дослідження. Nieprzypadkowo wyróżniłem i poddałem odpowiedniej analizie powyższe, jakże złożone i trudne problemy. Współczesna pedagogika pracy, jako subdyscyplina pedagogiczna, obchodząca 40-lecie swego interesującego rozwoju, nie może zgodzić się z często wyrażanymi tendencjami do nazbyt swobodnego traktowania jej naukowych ustaleń, a tym bardziej do pomniejszania roli i znaczenia pracy w życiu i rozwoju człowieka, dla którego praca staje się ważnym źródłem i wyznacznikiem ludzkich wartości.

Źródła

1. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym. – Dz.U., nr 164. – 2005. – S. 1365.
2. Wiatrowski Z. Teoria kwalifikacji i kompetencji zawodowych / Zygmunt Wiatrowski // *Podstawowe teorie pedagogiki pracy. Cz. II «Edukacja Ustawiczna Dorosłych»*. – 2010. – nr 3. – S. 41.
3. Nowacki T. W. Dydaktyka doskonalenia zawodowego / T. W. Nowacki. – Wrocław, 1976.
4. Wiatrowski Z. Podstawy pedagogiki pracy / Z. Wiatrowski. – wyd. 4. – Bydgoszcz, 2005. – S. 94–107.

5. Kwiatkowski S. M. Problemy terminologiczne w procedurach standaryzacji kwalifikacji zawodowych / S. M. Kwiatkowski. – 2005. – S. 11.
6. Kształcenie zawodowe w kontekście Europejskich Ram Kwalifikacji / pod red. H. Bednarczyka (i innych). – Radom : WN ITE-PIB, 2008.
7. Wiatrowski Z. Pedagogika Pracy / Z. Wiatrowski. – Radom, 2004.
8. Mikrotechnika i społeczeństwo. Na dobre i na złe / pod red. G. Freidricha i A. Schaffa. – Warszawa, 1987.
9. Wiatrowski Z. Praca w zbiorach wartości pracujących, bezrobotnych i młodzieży szkolnej / Z. Wiatrowski. – Włocławek, 2004.
10. Nauki pedagogiczne w perspektywie społeczeństwa wiedzy i pracy / pod red. Z. Wiatrowskiego (i innych autorów). – T. 1 i 2. – Włocławek : WSHE-WTN, 2010. – S. 57.